

Değerlendirme

Cemal Akın

Küreselleşme olgusuyla birlikte yeniden şekillenen yapı içerisinde yerel yönetimler önceki dönemlerden farklı bir biçimde anlamlandırılmaya başlanmıştır. Küreselleşen sorunlar ve uluslararası ilişkiler yerel yönetimlerin önemini azaltmamakta, aksine giderek artırmaktadır.

Günümüzde yerel yönetimlerin önem kazanmasında iki temel ögenin etkin olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin demokratik yapının etkili bir aktörü ve vazgeçilmez koşulu oluşudur. İkincisi ise yerel yönetimlerin halka doğrudan ve ucuz hizmetleri sunabilen ve halk katılımına imkan veren yönetsel birimler olarak görülmeleridir. Yerel yönetimlerin güçlenmesi ve özerklik kazanması kent demokrasilerinin ve yerel özerkliğin beşiği olan Avrupa'da daha önce olmuştur.

Avrupa Birliği üyesi ülkeler gerek kendi geçmişlerinden getirdikleri ve sürekli geliştirdikleri özerk yerel yönetim geleneğinden dolayı, gerekse birlik mevzuatından kaynaklanan yasal ve kurumsal sorumluluklar nedeniyle merkezi yönetim, yerel yönetim ilişkilerinde yerel yönetimleri görev, yetki ve mali yönden güçlü ve verimli kılacak, ama bu arada yönetimler arası etkileşimde dengeyi koruyacak politika ve uygulamalara yer vermişlerdir.

Avrupa Birliği'nde yerel yönetimlerin güçlenmesine ilişkin yürütülen politikaların iki önemli ayağı vardır; yerel özerklik ve yerel demokrasi. Bu politikaların dayandığı temel ise hizmette halka yakınlıktır. Hizmette halka yakınlık ilkesi 7 Şubat 1992'de Avrupa Birliği Antlaşması'nda kabul edilmiştir. Antlaşmaya hizmette halka yakınlık, yani yerellik ilkesinin bağlayıcı bir kural olarak konması yerel toplulukların daha iyi temsil edilmesi ihtiyacına yanıt vermesi doğrultusunda gelişmeler sağlamıştır. Bu bağlamda Avrupa ölçeğinde alınacak kararlara bölgelerde yaşayan halkın katılımı ilkesi de kabul edilmiştir.

Yerel yönetim, kendilerini ilgilendiren konularda yine kendilerinin söz sahibi olmasını içeren yönetim anlayışıyla Avrupa Birliği içerisinde birliğin bütünlüğünü tehdit eden unsurlar olarak değil, aksine birlik içindeki çeşitliliği ve bu çeşitliliğin beraberinde getirdiği uyumu ifade etmektedir. Avrupa Birliği vatandaşlarına daha iyi hizmet verebilmek için halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin gelişmesine büyük önem vermektedir. Avrupa Birliği fonlarının kayda değer bir bölümü yerel ve bölgesel yönetimlerin daha iyi çalışabilmelerini sağlamak için ayrılmıştır.

Avrupa Birliği'nde tek bir yerel yönetim sistemi yoktur. Avrupa Birliği yerel yönetimlerin örgütlenme tarzı ve görev ayrımı gibi yerel yönetim sistemine ilişkin konularda üye ülkelere herhangi bir yaptırımda bulunmaz. Bu nedenle üye ülkelerin yerel yönetim sistemlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Ancak Avrupa sınırları içerisinde yerel yönetimler için ortak bir yönetim kavramı geliştirilmektedir. Bu anlayışın en temel özelliği demokratik ve katılımcı bir yönetimin desteklenmesidir. Avrupa Birliği tarafından 2001 yılında yayınlanan Beyaz Kitap'ta benimsenen iyi yönetim ilkesine göre yönetimler şu özellikleri gerçekleştirmeli ve sürdürülebilir kılmalıdır.

1. Yerel yönetimlerin çalışmaları vatandaşların denetimine açık olmalıdır.
2. Kamu hizmetleri etkin, şeffaf ve katılımcı bir şekilde sunulmalıdır.

Avrupa Birliği'nde tek bir yönetim sisteminin olmamasına rağmen Avrupa Birliği genelinde yerel yönetimlere özgü ortak özelliklerden bahsetmek mümkündür. Örneğin belediye başkanlarıyla aynı seçimlerde seçilen belediye meclisleri sisteminin temelini oluşturur. Meclis üyeleri belediye başkanlarını denetler.

Ayrıca merkezi hükümetlerle yerel yönetimler arasında belirlenmiş bir alt-üst ilişkisi yoktur. Yerel yönetimler merkezi hükümetlerin belediyeleri ilgilendirebilecek konularda

alacağı kararlara aktif birer aktör olarak katılırlar. Avrupa Konseyi tarafından 1985 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel yönetimlere kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları çerçevesinde ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı tanımaktadır. Bu şart Türkiye tarafından 1998 yılında imzalanmıştır.

Mali kaynakların paylaşılmasında ise merkezi hükümetle yerel yönetim arasındaki gelir dağılımına uzlaşma yoluyla karar verilir. Avrupa'daki belediyeler kendi öz kaynaklarını kullanma ve bunları geliştirme bakımından da ileri aşamadadırlar.

Avrupa Birliği'nin benimsediği yerindelik ilkesi yerel yönetimlere ait yetkilerin büyük ölçüde genişlemesine yol açmıştır. Yerindelik, kamu projelerinin ölçeklerine ve yapılarına göre onlara en uygun yerel veya merkezi otorite tarafından tasarlanıp uygulanması demektir. Aynı şekilde katılımcılık, ortaklık prensibi de Avrupa fonlarının yararlanacak kişilere mümkün olan en yakın yönetim birimince programlanması ve uygulanmasını öngörür.

Bu çerçevede Avrupa Birliği'nde belediyeler, geleneksel hizmetler yanında eğitim, kültür, sanat ve spor geliştirilmesi konusunda daha geniş yetkilere sahiptir. Sosyal refahı sağlamaya yönelik merkezi yaklaşımlar yerel yönetimlere devredilmiştir. Örneğin, işsizlikle mücadele ve ekonominin canlandırılmasıyla ilgili etkiler belediyelere aittir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakereleri sürecinde Türkiye'nin gerçekleştireceği yaşamsal değişikliklerin yerel yönetimler alanında olacağı göz ardı edilemez. Bu gerçeklikten hareketle, yerel yönetimlerimizin birlik üyesi ülkelerin yerel yönetimlerince uyumlu hale getirilmesi hususunun planlanarak uygulanmaya konulması zaruretine dikkat çekmek istiyorum.

Avrupa Birliği içerisinde yaygın olan hibe fonlarının kullanımında ve ileriye yönelik planların hayata geçirilmesinde merkezîyetçi olmayan düşünce sistemi çerçevesinde kalkınmaya çalışırken, bize zaman, bilgi, deneyim ve saygınlık kazandıracak birtakım uygulamaları göz önünde bulundurmamız gerektiğini düşünüyorum.

Bu bağlamda başta hibe programlarında uygulayıcı olarak seçilen Devlet Planlama Teşkilatı'nın bilgi birikiminin hak ettiği biçimde değerlendirilmesinin isabetli olacağı düşüncesindeyim. Aynı yolun müzakere süreci içerisindeki bütün programlarda izlenmesi, çalışmalara hız kazandıracak, Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki yol haritasına olumlu katkı sunacaktır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Değerlendirme

Osman Gürün

Öncelikle bu saatte bizi dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Gözlere bakıyorum. Bedenler ve omuzlar düşmüş vaziyette. Onu biraz hareketlendirelim.

Evet, ben bütün dinlediklerimle otururken 20 yıldır tartışılan bir yasanın çıkarılmış olduğunu ve eksikliklerine rağmen belli bir fonksiyon yüklendiğini, belli bir yol aldığını görüyorum. 1580 tartışılırken o zamanki sayın içişleri bakanına "gördük ki bu yasa 1939 yılında çıkmış," en son bıktık dedik ki, "yahu ne olur, biz yeni bir yasayı istemekten vazgeçtik, siz bize 1580'i çıktığı tarihteki gibi döndürün, bir kelimeyle, biz onu uygulayalım" dedik. Ama şu anda geldiğimiz nokta gerçekten üzerinde tartışılabilir ve yerelleşme adına önemli adımlar atmış bir yasa.

Eksiklikleri var mı? Tabii ki var. Bu yasa hem endişe uyandırıyor, hem de umut veriyor. Endişelerimiz var. Acaba bu yasayla yetkiyi doğru kullanmayan, başka amaçla kullanan yerel idareler üniter devlet yapımıza birtakım sıkıntılar getirir mi? Onu tartışır hale getirir mi? Tabii ki bunların hepsinin tartışılması ve kafalardaki soruların yanıtlanması gerekiyor. Bu bir komplo teorisini değildir, konuşarak bunları aşmamız gerekiyor. Gerçekten Türkiye'nin üniter yapısının muhafaza edilerek aynı zamanda yerelleşmenin mümkün olup olmadığının -bu süreç içerisinde- mutlak surette yerine oturtulup konsensüsle kabul edilebilir hale gelmesi lazım. Yasanın daha işler hale gelmesi adına, ek yönetmeliklerin ve daha başka yardımcı unsurların da sağlıklı ve eksiksiz çıkmasıyla ilgili hassasiyetimizi de ifade etmek isterim. Çünkü korkuyla başka türlü engeller ortaya konabilir.

Tabii bu yetkiyi alan yerel yönetimler gerçekten yetkin mi? Yetkin olması için yerel yönetimlerde eğitim programlarının yapılması ve yapılan eğitim programlarının yeterli olup olmadığının tartışılmasında yarar var. Çünkü o yetkinin gerçekten yeterli ve yetenekli kişiler tarafından kullanılması lazım. Ehil kadrolar tarafından kullanılması lazım. Bu eğitim sisteminin mutlak geliştirilmesi lazım.

Denetimle ilgili, olması gereken denetim halkın denetimidir. Ama acaba halk denetim yapmakta yetkin mi? Bunu da çok iyi değerlendirmemiz gerekiyor. O bakımdan bu süreci hep birlikte yaşayacağız. Harekete geçilmiş, tuğla çekilmiştir, bundan sonra geri dönüş yoktur. Ama bunu, karşılıklı ve birbirimize güvenerek, güven içerisinde tartışmamız, ülkemiz ve yerel idareler olarak da bizlerin yararına değerlendirmemiz gerekiyor.

Konuşmacı arkadaşlarımızdan dinlediğimiz ve daha önce de bildiğiniz kadarıyla Avrupa Birliği'nde yerel idarelerle ilgili belli bir formatta kanun ve yürütülen sistem yok. Her ülke, kendi içerisinde geleneklerine bağlı olarak kendi sistemlerini kurmuşlar. O zaman Türkiye de, bütün bu tartışmalardan elde ettiği veriler ve kendi ülkesinin şartlarına uygun olarak, kendine özgün bir sistemi yaratmak mecburiyetinde. Bunu yapmadığımız taktirde daha önce Fransa'dan aldığımız sistemi yeniden alarak, biraz önüne geçerek ama taklitçilikle kendimize tam elbise biçemeyiz. 54 beden olur, kolu uzar, omuzu sıkar, elbise tam uymaz. Onun için bu noktayı değerlendirmek gerekiyor.

Tabii yasa çıktı, büyük bir bayram yaptık. Ama şu anda yerel idarelerin elindeki verilmiş olan elma şekerinin tadını bir türlü alamıyoruz. Yani nedir, ne yaptık? Şimdi birtakım sistemlerde değişiklik oldu. Arkasından gelmesi gereken yönetmelikler, biraz önce Mali İdareler Genel Müdürlüğü Vekilimiz de ifade etti. Çıkarılması gereken yönetmelikler halen çıkmadı. Peki, en önemli ayaklarından ikisi neydi? Personelle ve gelirlerle ilgili konuydu. Hele Türkiye'deki belediyelerle ilgili, bu konuyla ilgili garip bir sessizlik var. Çıkarırız. Çıkıyor, çıkıyor. Ama bir türlü çıkmıyor. Eğer biraz derindeyse, hep beraber derinden kolundan tutalım, çıkaralım. Yani bunu yapalım. Bunun yapılması lazım, yoksa bu reformdan bahsetmek, mümkün değil. "Meclislerin toplanmasıyla ilgili, komisyonların kurulmasıyla ilgili vereceğiz size bu görevleri" diyor ama yerel trafiği vereceğiz, kültürü vereceğizden başka şu anda bize fiili olarak gelmiş bir şey yok.

Ayrıca bu yasanın bana göre en büyük sıkıntılarının birisi, şu anda bizim üzerimizden içtihat oluşturması. Oluşturacak. Çünkü şu anda, yeni çıkan yasayı yorumlayın dediğimiz zaman, yönetmelikler eksik olduğu için, o konudaki birikim eksik olduğu için bir uzman başka şey söylüyor, bir uzman başka şey söylüyor. Ben yöneticiyim ve halk da benden hemen icraat istiyor. Ve bu icraatı gerçekleştirdiğimde yarı yarıya riske giriyorum.

Ben hukuki olarak yanlış yapmış olabilirim ve benim üzerimden içtihat oluşuyor. Yani şu andaki belediye başkanlarının durumu bu. Bunun mutlak suretle önlenmesi gerekiyor.

Bir öneridir, olur olmaz. Ama nasıl Bayındırlık Bakanlığına biz imarla ilgili konuları sorup oradan görüş alıyor, o görüşü de hukuki dayanak olarak kullanabiliyorsak, mademki geçiş döneminde bu kadar sıkıntımız var, o zaman İçişleri Bakanlığında danışmayla ilgili bir birimin kurulması ve bu birime bizlerin danışarak oradan aldığımız görüşü hukuki dayanak olarak kullanmamız lazım. Yoksa herhalde dönemimizin sonuna kadar çok mağdur olacak, böyle kol kola girip dertleşeceğimiz arkadaşlarımız olacaktır.

Bütün bunlarla ilgili yapmamız gereken, şu anda yaptığımız gibi eğitim, eğitim, eğitim. Muhakkak bu eğitim çalışmalarını merkezi, yerel, bölgesel olarak mutlak yapmamız lazım. Bugüne kadar Türk Belediyeler Birliği ile birlikte Adenauer Vakfının, belediyelerin eğitimleriyle ilgili göstermiş olduğu katkıya teşekkür etmek istiyorum. Çünkü bu konuda en ciddi katkıyı sağlayan kuruluşların başında geliyor. Türk Belediyeler Birliği de şu anda Belediyeler Birliği Yasasından almış olduğu yeni yetkiler ve görevlerle ve güçle önümüzdeki yıllarda bu konularda çok daha etkili olacak, çok daha fazla katkı sağlayabilecek duruma geliyor, kurumlaşıyor ve belediyelerin haklarını daha iyi koruma şansına sahip oluyor.

Beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.